

Halina Nakoneczna-Kisiel*

Uniwersytet Szczeciński

ROLA PODMIOTÓW Z KAPITAŁEM ZAGRANICZNYM W GOSPODARCE WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

Streszczenie

Opracowanie jest kontynuacją badań nad miejscem podmiotów z kapitałem zagranicznym (pkz) w gospodarce województwa zachodniopomorskiego (WZ) przeprowadzonych dla lat 2000–2009. Jego celem jest próba odpowiedzi na następujące pytania: 1) czy po wybuchu kryzysu finansowego w 2008 roku zmniejszyły się potencjał i aktywność podmiotów zagranicznych w województwie; 2) czy kryzys zmienił znaczenie tych podmiotów w jego gospodarce? Uzyskane wyniki, które są efektem oryginalnych badań autorskich, potwierdziły pozytywny wpływ pkz na gospodarkę badanego regionu, osłabiony skutkami kryzysu głównie w latach 2010–2012, oraz w dalszym ciągu mały ich potencjał i niską aktywność na tle wszystkich pkz w Polsce.

Słowa kluczowe: podmioty z kapitałem zagranicznym, województwo zachodniopomorskie, potencjał ekonomiczny, aktywność gospodarcza

* E-mail: hakisiel@wp.pl.

Wprowadzenie

Po prawie 25 latach transformacji do Polski napłynęło ponad 160 mld euro inwestycji bezpośrednich¹. Roli tej formy kapitału zagranicznego we wzroście gospodarczym kraju poświęcono wiele opracowań, m.in. w formie corocznie sporządzanych raportów Instytutu Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur (poprzednia nazwa Instytut Koniunktury i Cen Handlu Zagranicznego). Badania takie dotyczyły również poszczególnych województw². Dla województwa zachodniopomorskiego (WZ) brakuje opracowań na ten temat, a ponadto istniejące najczęściej dotyczyły działalności gospodarczej podmiotów z kapitałem zagranicznym (pkz) na tle ogółu tych podmiotów w Polsce³, ale bez wskazania znaczenia jakie odgrywają w gospodarce regionu.

Próbę zidentyfikowania miejsca pkz w gospodarce WZ podjęto dla lat 2000–2009⁴. W analizie nie uwzględniono jednak roli tych podmiotów w handlu zagranicznym, ze względu na brak danych statystycznych dotyczących wymiany województwa. Fakt ten w połączeniu z wybuchem w 2008 roku kryzysu finansowego, którego skutki dla bezpośrednich inwestycji zagranicznych w gospodarce światowej zaczęły się uwidaczniać już w wymienionym roku⁵, były głównymi przesłankami uzupełnienia dotychczasowych badań na ten temat. W prezentowanej analizie

¹ Por. *Inwestycje zagraniczne*, www.paiz.gov.pl/polska w liczbach (dostęp: 12.02.2015).

² Por. m.in. *Strategia przyciągania i utrzymania BiZ dla województwa łódzkiego*, red. J. Świerkowski, Łódź 2011; M. Kola-Bezka, M. Kuzel, I. Sobczak, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Bydgoszcz 2009; *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w woj. kujawsko-pomorskim (stan, znaczenie dla gospodarki, stymulatory i destymulatory napływu)*, Toruń 2005; A. Piotrowicz, T. Sobczak, *Inwestycje zagraniczne na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego*, Toruń 2007; P. Rychlewska, *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój województwa podkarpackiego*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2010, nr 3; *Wpływ inwestycji zagranicznych na rozwój regionalny i lokalny na przykładzie Glaxo, Smith Kline Phernaceuticals SA w Poznaniu*, Poznań 2004.

³ Por. m.in. *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim w 2008 roku*, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2010; *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim w 2012 roku*, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2013.

⁴ Por. H. Nakonieczna-Kisiel, *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w województwie zachodniopomorskim*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” 2011, nr 12.

⁵ World Investment Report 2011, UNCTAD, New York–Geneva 2011; K. Pruchalska, *Kryzys gospodarczy a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, www.google.pl/?gws_rd=ssl (dostęp: 3.0.2015).

podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania: 1) czy po wybuchu kryzysu finansowego zmieniły się potencjał i aktywność pkz w województwie, w tym również w sferze wymiany z zagranicą na tle ogółu tych podmiotów w Polsce; 2) czy kryzys zmienił znaczenie pkz w gospodarce badanego regionu?

W artykule zastosowano metodę analityczno-opisową z wykorzystaniem danych statystycznych GUS (krajowych i regionalnych). Badania obejmują okres 2007–2013, jednak z odwoływaniem się do 2000 roku. Pozwoliło to ukazać długo-terminowe tendencje w dynamice potencjału i aktywności gospodarczej pkz oraz ich roli w gospodarce WZ. Analizę danych dotyczących pkz oparto na tzw. metodzie przedsiębiorstw, w której uwzględnia się ich lokalizację według głównej siedziby, a nie miejsca faktycznej działalności, co, niestety może zniekształcać otrzymane wyniki.

1. Potencjał pkz w województwie na tle ogółu pkz w Polsce

Do oceny potencjału wykorzystano liczbę podmiotów zagranicznych zlokalizowanych w WZ, wielkość wniesionego kapitału podstawowego (przez właściciela lub współwłaściciela na uruchomienie jednostki gospodarczej z chwilą jej założenia, który w następnych latach może być podwyższany) oraz liczbę zatrudnionych. Wyniki analizy wymienionych elementów potencjału przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Potencjał ekonomiczny podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim i Polsce

Wyszczególnienie	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba podmiotów	1023	1163	1216	1264	1299	1380	1444	1465
Polska = 100	7,2	6,3	5,8	5,7	5,6	5,5	5,6	5,6
Kapitał podstawowy (mln zł)	1 196,8	3 306,3	3 892,2	4 475,4	4 617,8	4 439,1	5 096,0	5 412,2
Polska = 100	1,4	2,1	2,3	2,5	2,4	2,3	2,5	2,6
Zatrudnienie	37 255	50 667	50 273	47 008	48 656	50 966	53 173	55 179
Polska = 100	3,9	3,5	3,3	3,2	3,2	3,3	3,4	3,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym*, GUS, Warszawa, za odpowiednie lata.

W analizowanym okresie systematycznie rosło zaangażowanie inwestorów zagranicznych w województwie, w rezultacie na koniec 2013 roku działalność

gospodarczą prowadziło 1465 pkz. W stosunku do 2007 roku było ich o ponad 1/4 więcej, natomiast do 2000 roku o ponad 52%. Po wybuchu globalnego kryzysu udział tych podmiotów w ogólnej liczbie pkz w Polsce charakteryzował się jednak tendencją malejącą. W roku 2013 wynosił 5,6%, podczas gdy w 2007 roku 6,3%, a w 2000 – 7,2%. Pod względem liczby podmiotów analizowane województwo znajdowało się w 2013 roku na 6 miejscu, za Mazowieckiem, Śląskiem, Dolnośląskiem, Wielkopolskiem i Małopolskiem.

Rosnącej liczbie pkz towarzyszył wzrost wartości zgromadzonego kapitału podstawowego. W roku 2013 wynosiła ona 5,5 mld zł, czyli była o prawie 2/3 większa niż w 2007 roku, natomiast aż o 4,5 razy większa w stosunku do 2000 roku. Po wybuchu kryzysu finansowego spadek wartości kapitału notowano tylko w 2011 roku (o około 7% w porównaniu z poprzednim rokiem). Nie zmieniło to jednak udziału kapitału podstawowego analizowanej zbiorowości w kapitale wszystkich podmiotów zagranicznych w Polsce. W roku 2013 odsetek ten był niemal taki sam jak w 2007 roku (wynosił bowiem 2,6% wobec 2,3%), ale prawie 2 razy większy niż w 2000 roku. Stopień koncentracji kapitału był jednak mniejszy niż liczby podmiotów zagranicznych, gdyż w WZ pod względem zaabsorbowanego kapitału znajdowało się w 2013 roku na 8 miejscu (za Mazowieckiem, Śląskiem, Dolnośląskiem, Wielkopolskiem, Małopolskiem, Pomorskiem i Podkarpackiem). Świadczy to i tak o niewielkim zainteresowaniu inwestorów zagranicznych badanym regionem jako miejscem lokaty kapitału.

W strukturze kapitału podstawowego coraz większy był odsetek kapitału zagranicznego. O ile bowiem w okresie przed wybuchem kryzysu jego udział kształtował się w granicach 42–90%, to do końca 2013 roku wzrósł do 91–94%. Dowodzi to, że kryzys tylko zwiększył stopień zmonopolizowania zarządzaniem w badanej zbiorowości. Może to, z jednej strony, sprzyjać przekazywaniu pkz nowszych technologii i *know how* przez macierzyste spółki, ale z drugiej strony, ograniczać występowanie efektów przenikania do krajowych firm⁶.

W strukturze zainwestowanego kapitału zagranicznego największy udział miały kraje UE (około 95%), w tym głównie Niemcy, Wielka Brytania, Dania i Szwecja. Można zatem zmodyfikować znaną w teorii handlu międzynarodowego tezę, że regiony nie tylko „ciążą” w kierunku najbliższych rynków zbytu⁷, ale również

⁶ Por. *Strategia przyciągania...*, s. 12.

⁷ Por. K. Gawlikowska-Hueckel, S. Unimski, *Handel zagraniczny Małopolski*, Kraków 2009, s. 64.

zaopatrzenia w kapitał. Dodatkowymi czynnikami przyciągającymi kapitał z wymienionych państw do badanego regionu były długoletnia współpraca z podmiotami tych krajów oraz wieloletnia ich obecność w WZ, co było sygnałem dla innych potwierdzającym dobrą reputację naszego województwa⁸.

W podmiotach z kapitałem zagranicznym zlokalizowanych w WZ pracowało w 2013 roku ponad 55 tys. osób, czyli o blisko połowę więcej niż w 2000 roku. W porównaniu z 2007 rokiem zatrudnienie wzrosło jednak tylko o niecałe 9%. Należy to łączyć ze spadkiem dynamiki zatrudnienia w trzech kolejnych latach (2009–2010) po wybuchu kryzysu finansowego. W rezultacie udział zatrudnionych w badanej zbiorowości na tle ogółu pracujących w pkz w Polsce charakteryzował się malejącą tendencją. W roku 2007 wynosił 3,5%, natomiast na koniec 2013 roku – 3,0%. Ponadto w porównaniu z 2000 rokiem był o 0,9 pkt proc. mniejszy. Województwo pod tym względem znajdowało się na 8 pozycji, za Mazowieckiem, Wielkopolskiem, Śląskiem, Dolnośląskiem, Małopolskiem, Łódzkim i Poznańskim.

2. Aktywność pkz w województwie na tle całej ich zbiorowości w kraju

Ze względu na dostępność danych statystycznych w analizie zaangażowania badanej zbiorowości w działalność gospodarczą WZ uwzględniono osiąganą wydajność pracy, prowadzoną działalność inwestycyjną i w sferze handlu zagranicznego oraz uzyskiwane przychody z całokształtu działalności. Wyniki tej analizy zaprezentowano w tabeli 2.

Po wybuchu kryzysu finansowego wydajność pracy (mierzona przychodami z całej działalności na jednego zatrudnionego) w pkz województwa rosła systematycznie. W rezultacie zmniejszał się dystans w tej dziedzinie w porównaniu z ogółem tych podmiotów funkcjonujących w Polsce, by na koniec 2009 roku osiągnąć poziom nawet o około 2% wyższy. Jednak od następnego roku to korzystne zjawisko zmieniło trend; wydajność pracy w badanej zbiorowości była od 20% do 30% niższa od przeciętnej we wszystkich podmiotach zagranicznych w Polsce, podczas gdy w 2000 roku dystans ten był o połowę większy.

⁸ Por. www.coi.wzp.pl struktura geograficzna (dostęp: 3.03.2015); szerzej m.in. M. Götz, *Procesy aglomeracyjne w klastrach i ich wpływ na lokalizację bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, „*Ekonomista*” 2008, nr 3.

Tabela 2. Aktywność podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim i Polsce

Wyszczególnienie	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wydajność pracy (tys. zł)	207,5	387,8	424,2	714,2	498,0	571,4	576,7	6 04,2
Polska = 100	48,3	63,5	67,0	101,7	63,4	73,7	72,6	79,2
Nakłady ogółem (mln zł)	715,5	2 319,1	3 152,0	2 837,2	1 625,2	1 824,7	1 882,3	2 530,7
Polska = 100	1,4	3,0	3,9	4,2	2,6	2,5	2,4	3,4
w tym na nowe środki trwałe (mln zł)	531,1	1711,7	2 528,8	2 538,2	1 256,0	1 369,8	1 312,3	2 220,6
Polska = 100	1,8	3,1	3,9	5,0	7,7	2,5	2,1	4,3
Import (mln zł)	*	4 860,3	5 856,3	6 446,5	6 289,0	8 620,8	9 238,5	11 681,7
Polska = 100	*	1,8	2,1	2,1	1,9	2,3	2,4	3,1
Eksport (mln zł)	*	9 134,4	9 617,6	10 091,7	11 029,4	12 856,1	14 546,1	15 748,1
Polska = 100	*	3,7	3,8	3,8	3,8	3,8	3,8	4,2
Przychody z całej działalności (mln zł)	7 370,1	19 662,6	21 338,9	35 568,6	24 231,8	29 122,9	30 664,5	33 337,9
Polska = 100	1,8	2,2	2,2	3,3	2,2	2,4	2,5	2,7

* Brak danych.

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym*, GUS, Warszawa, za odpowiednie lata.

W momencie wybuchu kryzysu finansowego działalność inwestycyjną prowadziło blisko 55% pkz zlokalizowanych w WZ. Jednak w kolejnych latach malała ich liczba. Na koniec 2013 roku odsetek aktywnych w tej dziedzinie wynosił około 44% i był aż o 14,1 pkt proc. mniejszy niż w 2000 roku. Wynikało to m.in. z zaostrzenia warunków kredytowych oraz niższych zysków przedsiębiorstw, które osłabiły ich zdolności inwestycyjne. Podmioty z kapitałem zagranicznym anulowały więc lub wstrzymywały swoje projekty inwestycyjne⁹.

Kryzys światowy odbił się również na wielkości ponoszonych wydatków (nakładów) inwestycyjnych. Badane podmioty zmniejszały je od 2009 roku, jednak ich kwota na koniec 2013 roku była około 9% wyższa od notowanej w 2007 roku, ale 3,5 razy większa w porównaniu z 2000 rokiem. Stanowiło to i tak zaledwie 3,4% wydatków wszystkich podmiotów zagranicznych w Polsce (wobec 1,4% w 2000 r.).

Większość nakładów inwestycyjnych pkz w województwie przeznaczały na pozyskiwanie nowych środków trwałych. Ich udział w wydatkach inwestycyjnych

⁹ Por. K. Puchalska, *op.cit.*, s. 101.

ogółem kształtował się w granicach 75–90%, przy czym największy był w okresie silnego spadku wydatków inwestycyjnych ogółem, czyli w 2009 roku. Wynikało to – jak się wydaje – z dążenia badanych podmiotów do poprawy konkurencyjności produkowanych towarów w warunkach niedostatecznego popytu na rynku światowym po wybuchu kryzysu finansowego. Inwestowanie w nowe środki trwale spowodowało, że udział tych wydatków na tle wszystkich pkz w Polsce był na ogół wyższy niż w nakładach inwestycyjnych ogółem.

Po wybuchu kryzysu finansowego zmniejszyła się również aktywność badanych podmiotów w sferze wymiany z zagranicą. W roku 2007 zaangażowanych w działalność importową było 43% pkz, a w 2013 roku – 41%, natomiast w działalności eksportowej proporcje te wynosiły odpowiednio 48% i 40%. Spadek intensywności zaangażowania pkz w wymianę z zagranicą, wynikający z niekorzystnego oddziaływania czynników zewnętrznych i wewnętrznych (tj. zmniejszonego popytu zewnętrznego w następstwie światowego kryzysu i mniejszego zapotrzebowania rynku wewnętrznego na import związanego z osłabieniem wzrostu gospodarczego), nie doprowadził jednak do obniżenia wartości obrotów. W porównaniu z 2007 rokiem import badanej zbiorowości systematycznie rósł i na koniec 2013 roku wynosił 11,7 mld (był zatem 2,4 razy większy). Podobne tendencje notowano w odniesieniu do eksportu, ale przyrost jego wartości do 15,7 mld zł był tylko o około 72% większy niż w 2007 roku.

W latach 2007–2013 tempo wzrostu obrotów pkz w województwie kształtowało się na wyższym poziomie niż średnia dynamika obrotów wszystkich tych podmiotów w Polsce. W rezultacie rósł ich udział w ogólnej wartości polskiego handlu zagranicznego, ale i tak pozostawał na bardzo niskim poziomie. W imporcie w 2013 roku wynosił 3,1%, a w eksporcie 4,2%, czyli odpowiednio tylko o 1,3 i 0,5 pkt proc. więcej niż w 2007 roku (porównania z 2000 r. są niemożliwe ze względu na brak danych statystycznych).

Wymiana analizowanej zbiorowości charakteryzowała się dodatnim saldem, podczas gdy saldo wszystkich podmiotów zagranicznych w Polsce było strukturalnie ujemne. Jego wartość w województwie zmniejszyła się w kryzysowych latach 2008–2009 odpowiednio o 12% i 15% w porównaniu z 2007 rokiem, jednak mimo wyraźnego wzrostu w trzech kolejnych latach (w następstwie przejściowej poprawy koniunktury w gospodarce światowej i europejskiej), na koniec 2013 roku była i tak o 5% niższa niż w roku przedkryzysowym. Pogorszył się również stopień pokrycia

importu eksportem. W roku 2007 eksport pkz w WZ był o 88% wyższy od importu, natomiast w 2013 roku tylko o 1/3. Świadczy to o zmniejszeniu się konkurencyjności wywozu badanych podmiotów na rynku światowym.

Kryzys finansowy silnie odbił się na osiągniętych przez pkz przychodach z całej działalności dopiero w 2010 roku. Wówczas ich wartość spadła o prawie 1/3 w porównaniu z poprzednim rokiem, co wiązać należy m.in. z efektem kursowym¹⁰. W kolejnych latach rosła wartość przychodów w badanych podmiotach. Na koniec 2013 roku ich wysokość opiewała wprawdzie na kwotę 33,3 mld zł, ale była o 6,3% niższa od rekordowego poziomu osiągniętego w 2009 roku. W porównaniu z 2000 rokiem ich kwota wzrosła 4,5 razy. Stanowiło to i tak zaledwie 2,7% całości przychodów ogółu podmiotów zagranicznych w Polsce.

3. Wybrane kierunki oddziaływania pkz na gospodarkę województwa

Mimo ukazanego wciąż bardzo niewielkiego potencjału ekonomicznego tkwiącego w analizowanej zbiorowości i bardzo małej aktywności gospodarczej na tle ogółu pkz w Polsce, ich wpływ na gospodarkę WZ w większości analizowanych form działalności był zdecydowanie większy¹¹. Świadczą o tym dane zawarte w tabeli 3.

Trudno ustalić rolę, jaką odgrywały podmioty zagraniczne w ogólnej liczbie podmiotów gospodarujących w województwie. Liczba pkz obejmuje bowiem podmioty rzeczywiście prowadzące działalność gospodarczą, natomiast liczba podmiotów ogółem w województwie – wszystkie zarejestrowane w systemie REGON. Przybliżoną liczbę firm faktycznie funkcjonujących w WZ obliczono więc przez odjęcie od podmiotów zarejestrowanych podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON¹². W latach 2007–2010 udział pkz w ogólnej liczbie tak obliczonych podmiotów prowadzących działalność w województwie wynosił zaledwie 0,6%, natomiast w latach 2011–2013 – 0,7%. Oznacza to, że ich rola wśród jednostek gospodarujących

¹⁰ Por. J. Chojna, *Miejsce podmiotów z kapitałem zagranicznym w gospodarce Polski*, w: *Inwestycje zagraniczne w Polsce w 2010–2012*, Raporty, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa, 2012, s. 69.

¹¹ W analizie uwzględniono tylko te kierunki wpływu, które można było zweryfikować za pomocą danych statystycznych.

¹² Por. *Bank danych lokalnych*, www.stat.gov.pl (dostęp: 29.02.2015).

Tabela 3. Znaczenie podmiotów z kapitałem zagranicznym w gospodarce województwa zachodniopomorskiego (%)

Wyszczególnienie	2000	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Udział w ogólnej liczbie podmiotów	*	0,6	0,6	0,6	0,6	0,7	0,7	0,7
Udział kapitału podstawowego w PKB	3,6	7,0	7,6	8,5	8,4	7,6	8,4	*
Udział w zatrudnieniu	6,5	9,6	9,4	9,6	9,6	10,0	10,5	10,9
Udział w wydajności pracy	98,2	405,0	400,0	648,0	435,0	450,0	430,0	445,0
Udział w nakładach inwestycyjnych na środki trwałe w przedsiębiorstwach	22,3	63,9	65,4	74,4	40,5	42,7	37,5	45,2
w tym: na nowe środki trwałe	*	*	43,1	55,8	26,5	27,2	22,4	30,0
Udział w przychodach z całokształtu działalności	18,7	39,5	37,8	60,0	41,7	44,9	45,5	48,4
Udział w eksporcie towarów	*	75,0*	72,0**	64,9	64,6	63,2	68,6	71,5
Udział w imporcie towarów	*	55,6*	57,0**	56,8	57,1	55,6	58,6	73,7

* Brak danych.

** Udział w eksporcie i imporcie towarów i usług.

Źródło: obliczenia własne na podstawie *Działalności gospodarczej podmiotów z kapitałem zagranicznym*, GUS, Warszawa, za odpowiednie lata; *Rocznik statystyczny województwa zachodniopomorskiego*, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin, za odpowiednie lata; Izba Celna w Warszawie 2014.

w regionie była w całym badanym okresie wręcz śladowa. Podmioty te nie przyczyniały się więc do intensyfikacji działalności gospodarczej przez tworzenie nowych podmiotów gospodarczych (ale też – jak się wydaje – nie powodowały upadku wielu firm lokalnych). Ponadto były nierównomiernie rozmieszczone. W Szczecinie skupiało się ponad 40% badanej zbiorowości, w Koszalinie i Goleniowie po około 6%, a w Gryfinie i Stargardzie po około 5%. Tym samym potwierdza się znana w teorii lokalizacji teza o koncentracji inwestycji bezpośrednich w sąsiedztwie wielkich miast i wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych¹³. Tak wysoki stopień koncentracji w pięciu miastach pogłębiał jednak dysproporcje w terytorialnym zróżnicowaniu rozwoju gospodarki WZ.

Wśród pkz dominowały mikroprzedsiębiorstwa (o liczbie pracujących do 9 osób). Ich odsetek stanowił około 2/3, natomiast udział dużych przedsiębiorstw

¹³ Szerzej na ten temat zob. m.in. B. Domański, *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski. Prawidłowości, rozmieszczenie, uwarunkowania, skutki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków 2001.

(zatrudniających 250 i więcej osób) nie przekraczał nawet 3%. Wpływ pkz na podmioty gospodarujące w WZ sprowadzał się zatem przede wszystkim do tworzenia małych spółek (najczęściej przez drobnych inwestorów), gdyż procesy przejęcia i zwiększania skali działania, przez już istniejące firmy, miały marginalne znaczenie. W takich warunkach trudno oczekiwać, by podmioty te wzmacniały zasoby innowacyjne badanego regionu.

Wniesiony kapitał (niewielki na tle ogółu pkz w Polsce) odgrywał jednak większą rolę w gospodarce WZ. Po pierwsze, w coraz większym stopniu przyczyniał się do tworzenia potencjału ekonomicznego, mierzonego wartością wytworzonego PKB. W roku 2013 relacja tych dwóch wielkości wynosiła blisko 8,4%, podczas gdy 2000 roku była ponad 2 razy mniejsza (3,6%). Po drugie, kapitał ten został w ponad 50% ulokowany głównie w przetwórstwie przemysłowym, handlu i naprawie pojazdów samochodowych, a więc w sekcjach, które w WZ odgrywają najważniejszą rolę w tworzeniu PKB. Po trzecie, największą wartością kapitału zagranicznego dysponowały duże firmy zatrudniające 250 i więcej osób. Ulokowano w nich średnio 60% ogólnej jego wartości. Dla województwa była to ważna decyzja, gdyż sprzyjała produkcji wyrobów i usług zbywalnych na rynku światowym.

Udział zatrudnionych w pkz do ogółu zatrudnionych w województwie kształtował się w latach 2007–2013 w granicach 9–11%. W porównaniu z 2000 rokiem był odpowiednio ponad 1/3–2/3 wyższy. Podmioty zagraniczne odgrywały zatem relatywnie ważną rolę w tworzeniu miejsc pracy, zwłaszcza jeśli uwzględni się fakt, że po pierwsze było ich mniej niż 1% wśród ogółu podmiotów gospodarujących w województwie, po drugie, już od 2011 roku rosła dynamika zatrudnienia w badanej zbiorowości po wybuchu kryzysu finansowego, natomiast nadal malała zatrudnienia ogółem w WZ. Podmioty zagraniczne tworzyły jednak coraz więcej miejsc pracy dla dużych firm (blisko 60% w końcu analizowanego okresu), których w województwie było, niestety, najmniej, a jednocześnie ograniczały zatrudnienie w mikroprzedsiębiorstwach (do 3%), których było najwięcej. Z tego wynika, że WZ powinno zabiegać przede wszystkim o dużych inwestorów zagranicznych, gdyż tylko oni tworzą efektywne miejsca pracy. Pozostałe podmioty na ogół racjonalizują zatrudnienie w warunkach spadku koniunktury lub po wygaśnięciu okresów przejściowych określonych w umowach prywatyzacyjnych¹⁴.

¹⁴ Por. J. Chojna, *Miejsce podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce narodowej Polski*, w: *Inwestycje zagraniczne w Polsce...*, Warszawa 2008, s. 105.

Najbardziej spektakularny był wpływ pkz na poprawę wydajności pracy. W okresie wybuchu kryzysu finansowego w badanych podmiotach była ona 4 razy większa niż w województwie i na tym poziomie na ogół utrzymywała się do końca analizowanego okresu. Wyjątkiem był 2009 rok, w którym przewaga ta zwiększyła się aż ponad sześciokrotnie. Przyczyną tego korzystnego zjawiska nie było jednak – jak się powszechnie sądzi – oszczędne gospodarowanie zasobami ludzkimi w pkz, gdyż nie malała ich przewaga pod względem wydajności pracy, mimo szybszego od 2011 roku wzrostu zatrudnienia niż w całym województwie. Był to raczej efekt lepszej organizacji i wyższej kultury pracy, a także wyższej jakości produkowanych wyrobów (zwłaszcza w dużych firmach), przez co przychody z całej działalności pkz rosły szybciej niż lokalnych ogółem.

Znaczenie inwestorów zagranicznych w wydatkach inwestycyjnych przedsiębiorstw WZ było szczególnie wysokie w 2009 roku, w którym były już powszechnie odczuwalne skutki kryzysu światowego. Ich udział wynosił wówczas blisko 75%, czyli był ponad 3 razy większy niż w 2000 roku i o 10 pkt. proc. większy w porównaniu z 2007 rokiem. Świadczy to o tym, że pkz były w tym okresie niemal czołowymi inwestorami w województwie. W następnych latach kryzys światowy odbił się wyjątkowo silnie na aktywności inwestycyjnej badanej zbiorowości. W roku 2012 ich udział w wydatkach inwestycyjnych ogółu przedsiębiorstw w województwie był aż dwa razy mniejszy niż w rekordowym 2009 roku, a w 2013 roku o 29,2 pkt proc. niższy niż w 2009 roku.

Kryzys światowy zmniejszył również wydatki inwestycyjne pkz na nowe środki trwałe. Ich udział w 2013 roku wynosił zaledwie 30% ogółu tych wydatków w województwie, czyli był prawie 2 razy mniejszy niż w rekordowym 2009 roku. Z jednej strony należy to wiązać z pogorszeniem w warunkach kryzysu perspektyw popytowych, które są szczególnie dotkliwe w przypadku uzależnionych od popytu zewnętrznego firm z kapitałem zagranicznym, z drugiej zaś, z trudniejszym w takich warunkach dostępem do kredytowania przez firmy macierzyste¹⁵.

W roku 2013 przychody w badanej zbiorowości były o 70% wyższe niż w 2007 roku i aż 4,5 razy wyższe od notowanych w 2000 roku, podczas gdy wszystkich firm w WZ odpowiednio o 38% i tylko o 74%. W rezultacie przychody pkz stanowią w 2013 roku aż blisko połowę przychodów uzyskiwanych przez wszystkie

¹⁵ Por. J. Chojna, *Miejsce podmiotów z kapitałem zagranicznym w gospodarce Polski*, w: *ibidem*, Warszawa 2012, s. 71–72.

podmioty gospodarujące w WZ. W porównaniu z 2000 rokiem wskaźnik ten zwiększył się o prawie 30 pkt proc., a z 2007 rokiem o 9 pkt proc. Wymaga to podkreślenia, ponieważ analizowana zbiorowość wykazuje mniej niż 1% udziału w ogólnej liczbie funkcjonujących przedsiębiorstw w województwie.

Głównym źródłem przychodów pkz była sprzedaż towarów i usług na rynku wewnętrznym. W roku 2013 z tego tytułu pochodziło bowiem blisko 60% przychodów z całej działalności, podczas gdy wszystkich firm w WZ ponad 71%. Jednocześnie od 2000 roku utrzymywała się tendencja (przerwana tylko w 2009 r.) do systematycznego wzrostu nastawienia proeksportowego badanych firm. Udział sprzedaży eksportowej w ich przychodach ogółem wzrósł bowiem z około 35% w 2000 roku do 41% na koniec analizowanego okresu, podczas gdy wszystkich firm w województwie odpowiednio z 18% do 29%.

Wzrost skłonności do eksportu pkz znalazł odzwierciedlenie w dużej ich roli w kształtowaniu wymiany z zagranicą województwa. Ze względu na porównywalność danych statystycznych analizą objęto wyłącznie lata 2009–2013, gdyż w poprzednich albo było brak danych dla województwa, albo eksport i import pkz obejmował towary i usługi, natomiast obroty WZ tylko towary.

W roku 2013 udział badanej zbiorowości w eksporcie wszystkich podmiotów województwa wynosił blisko 72%, natomiast w imporcie 74%. W porównaniu z 2009 rokiem odsetek w wywozie wzrósł o 6,9 pkt proc., a w przywozie o 16,9 pkt proc. Wynika z tego, że pkz przyczyniały się w poważnym stopniu do intensyfikacji handlu zagranicznego WZ, natomiast firmy krajowe prowadziły albo bardzo małą wymianę handlową z zagranicą, albo zdecydowana ich większość nie prowadziła jej wcale, skoro do mniej niż 1% podmiotów zagranicznych należało aż 3/4 obrotów na rynku światowym.

Badane podmioty miały również bardzo duży wpływ na kształtowanie się salda bilansu handlowego w województwie. W latach 2009–2012 generowały bowiem od około 79% do 104% jego nadwyżki ogółem. Dowodzi to, że firmy krajowe osiągały głównie deficyt w wymianie handlowej, który spektakularnie finansowały pkz. Jedynie w roku 2013 udział pkz w bilansie handlowym województwa zmniejszył się do około 65%. Przyczyną było prawie 30-procentowe zmniejszenie w stosunku do poprzedniego roku uzyskanej nadwyżki handlowej.

Podmioty z kapitałem zagranicznym zlokalizowane w województwie dokonywały nie tylko wymiany międzygałęziowej, ale również wewnątrzgałęziowej.

Udział w ich eksporcie ogółem eksportu do jednostki macierzystej i jednostek powiązanych w latach 2009 i 2013 wynosił po około 20%. Jednak w okresie 2009–2013 był mniejszy o 4–6 pkt proc., gdyż eksport między spółkami matkami i spółkami córkami wykazuje szczególną wrażliwość na osłabienie koniunktury światowej (w tym przypadku w następstwie kryzysu finansowego). Udział importu pkz od jednostki macierzystej i jednostek powiązanych wynosił w 2009 roku aż 40%, ale na koniec 2013 roku zmniejszył się do około 15%. Wyniki te wskazują, że zlokalizowane w WZ pkz dążyły do zbudowania „platformy eksportowej” w celu osiągnięcia korzyści z rozwoju fragmentaryzacji łańcucha produkcyjnego¹⁶, a ponadto, że podmiotom tym nie odpowiadała jakość produkcji lokalnej, co świadczy z kolei o słabości miejscowych producentów.

Podsumowanie

Z przeprowadzonych badań wynika, że:

1. Potencjał ekonomiczny tkwiący w pkz zlokalizowanych w WZ był bardzo mały – na ogół nie przekraczał 3% jego poziomu wszystkich pkz w Polsce. Tylko kapitał podstawowy był o około 3 pkt proc. wyższy. Potencjał ten – poza kapitałem podstawowym – wykazywał systematyczny spadek. Globalny kryzys przyczynił się jedynie do zmniejszenia zatrudnienia w badanej zbiorowości.

2. Aktywność gospodarcza pkz w województwie była również na bardzo niskim poziomie. Uzyskiwane wyniki we wszystkich przejawach działalności wykazywały wprawdzie rosnącą tendencję, ale nie przekraczały 5% ich poziomu dla ogółu pkz w Polsce. Skutki kryzysu finansowego były widoczne niemal we wszystkich analizowanych kategoriach ekonomicznych. Wyjątkiem była wymiana z zagranicą, która charakteryzowała się systematycznym wzrostem eksportu i importu oraz trwale dodatnim saldem bilansu handlowego.

3. Działalność badanych podmiotów miała relatywnie duży wpływ na gospodarkę województwa. Podmioty z kapitałem zagranicznym przyczyniały się do zwiększania zatrudnienia, wydatków inwestycyjnych, przychodów z całej działalności, a przede wszystkim – imponującego wzrostu wydajności pracy oraz wymiany

¹⁶ Por. *Strategia przyciągania...*, s. 13.

z zagranicą. Kierunki pozytywnego ich oddziaływania uległy osłabieniu po wybuchu kryzysu finansowego z powodu jego skutków głównie w latach 2010–2012.

Literatura

Bank danych lokalnych, www.stat.gov.pl.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w woj. kujawsko-pomorskim (stan, znaczenie dla gospodarki, stymulatory i destymulatory napływu), Toruń 2005.

Chojna J., *Miejsce podmiotów z kapitałem zagranicznym w gospodarce Polski*, w: *Inwestycje zagraniczne w Polsce w 2010–2012*, Raporty, Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa 2012.

Chojna J., *Miejsce podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego w gospodarce narodowej Polski*, w: *Inwestycje zagraniczne w Polsce*, Raport roczny Instytut Badań Rynku, Konsumpcji i Koniunktur, Warszawa 2008.

Domański B., *Kapitał zagraniczny w przemyśle Polski. Prawidłowości, rozmieszczenie, uwarunkowania, skutki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków 2001.

Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym, GUS, Warszawa 2000–2013.

Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim w 2008 roku, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2010.

Działalność gospodarcza podmiotów z kapitałem zagranicznym w województwie zachodniopomorskim w 2012 r., Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin 2013.

Götz M., *Procesy aglomeracyjne w klastrach i ich wpływ na lokalizację bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, „*Ekonomista*” 2008, nr 3.

Gawlikowska-Hueckel K., Unimski S., *Handel zagraniczny Małopolski*, Kraków 2009.

Inwestycje zagraniczne, www.paiz.gov.pl/polska w liczbach.

Inwestycje zagraniczne na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego, Toruń 2005.

Izba Celna, Warszawa 2014.

Kola-Bezka M., Kuzel M., Sobaczak I., *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w województwie kujawsko-pomorskim*, Bydgoszcz 2009.

Nakoneczna-Kisiel H., *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w województwie zachodniopomorskim*, „*Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa*” 2011, nr 12.

Piotrowicz A., Sobczak T., *Inwestycje zagraniczne na przykładzie województwa kujawsko-pomorskiego*, Toruń 2007.

Puchalska K., *Kryzys gospodarczy, a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, www.google.pl/?gws_rd=ssl.

Rychlewska P., *Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój województwa podkarpackiego*, „Studia Regionalne i Lokalne” 2010, nr 3.

Strategia przyciągania i utrzymania BiZ dla województwa łódzkiego, red. J. Świerkowski, Łódź 2011.

World Investment Report 2011, UNCTAD, New York–Geneva 2011.

Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rozwój regionalny i lokalny na przykładzie Glaxo Smith Kline Pharmaceuticals SA w Poznaniu, Poznań 2004.

www.coz.wzp.pl struktura geograficzna.

ROLE OF COMPANIES WITH FOREIGN CAPITAL IN WESTERN POMERANIAN VOIVODESHIP ECONOMY

Abstract

The paper is follow-up research concerning the position of enterprises with foreign capital in Western Pomeranian Voivodeship economy, conducted for period 2000–2009. The purpose of this paper was to address the following questions: 1) have capabilities and activity of foreign entities in the analyzed region changed after the financial crisis outbreak in 2008, and 2) has the crisis brought on any substantial change in significance of such entities in Western Pomeranian Voivodeship economy? Results of the original research confirmed the positive influence of enterprises with foreign capital on the analyzed region's economy (suppressed by the crisis effects mostly in period 2010–2012), while their capabilities and activity remained disappointingly low in comparison to all companies with foreign capital in Poland.

Translated by Marcin Gryczka

Keywords: entities with foreign capital, Western Pomeranian Voivodeship, economic potential, economic efficiency

JEL codes: F41, G01

